

*Mindennapi**Alázattal szolgálni az igazságot, ez a kortársaink iránti kötelességünk.*

(Jean-Marie Lustiger)

Nem hiszek a szeretetlenségben. Ez olyan volna, mintha az élő kijelenténé: nincs élet. Csak élet van, de elrémítő a romlás, a rontás, a romlottság térhódító, könyörtelen és megtévesztő bűvésze. Orkányszerű; mégis, egy beágyazódott kő meg se rezzen, amikor átsüvit fölötte. Ha tényleg csak élet van – bármennyire megtépázott, elkínzott, kifosztott is az élő –, akkor azt, őt csak a szeretet éltetheti a maga számtalan formájában, láthatóan és láthatatlanul. Vagyis azért nem hihetek a szeretetlenségben, mert ilyen nincs, nem létezik a létezésben. Viszont a szeretet iránti értetlenség, félreértés és félremagyarázás, megvetés, közömbösség és gyűlölet a szó szoros értelmében úgy szedi áldozatait, ahogy a spanyol nátha szedte. Ma az emberi életet nem az öröm jellemzi, hanem a mindenféle szerencsétlenség elviselhető és elviselhetetlen súlya, s ez alázza és betegíti meg... Ebben az a tragédia, hogy valamiképpen a bajok okozója is, meg a bajok elszenvedője is szeret; az előbbi lobogó, mégis higgadt elvetemültséggel, eszement önzéssel s rátermettséggel, az utóbbi krónikus önpusztítással, kétségbeesve s folyton tovább taszigálva reményét.

Az így terjengő közérzet fokozatosan építi le az embert, keseríti el, teszi étel- lenessé, kiüresíti. Ahhoz, hogy élő emberek maradjunk, ennünk kell. Ha lehet, mindennap. Hajlok arra, hogy azt higgyem: minél nagyobb az egyetemes, testi- lelki-szellemi ínség, annál inkább derül ki, hogy mi minden enivaló, táplálék, „kenyér”, amiről pedig azt hittük, már nem is sütik, alig kérnek belőle.

* * *

Azt mondja X., ha kiabálsz, nem hallok. Ha megértést ígér a szemed, s csöndesen beszélsz velem, hallok. Tehát értelek is. A suttogás, és ami még az sem, a mély csönd rejtje a legmagasabb (mélyebb) értelmet. Az igazi szó benne érik. Maga az Ige. Aki Jézusról kiabál, nem róla beszél.

* * *

Fa Nándor egyedül kelt át vitorlásán az óceánon. Megszenvedte a 41. zsoltár mondatait: „Harsognak zuhatagjaid, örvény kiált örvénynek, / kavargó hullámaid átcsapnak fölöttem...” Azt mondja, a tenger emberidegen. Kíméletlen, szuverén törvényei vannak. Amikor valaki ilyen ostobaságra buzdít: gyerünk előre, szembe kell szállni az elemekkel, kint a vízen, ezer kilométerekre minden parttól, nevetségessé válik. Az embernek bele kell simulnia a természetbe, ahogy az okos vadállat

teszi; a maga törvényeit összhangba hozza a természet törvényeivel: mindenestül alkalmazkodik. Aki szembe szegül velük, olyan, mintha egy tonnás vastömb molekulájaként hadat üzenne a többinek.

Elveszett.

A háborítatlan természet nélkül szükségképpen pusztul el a mohó, gépeitől s gépi-ségétől leigázott emberiség, mert – evilágon megtartó – hitet, arányt és fogékonyságot forgat ki s felejt el. Tisztelnie kellene az ember előtti ősi, alakító és beteljesítő erőt (adjon neki bármilyen nevet), mely nem tűr korlátokat, s egy bizonyos, de még nem ismert pillanatban visszaüt. A természet bölcs, mert a természetfölötti tanította, ezért nem vitázik vele, hanem alásimul... A barbárul megsértett természet nem is tehet másképpen, mint hogy visszaüt; az olyan, amilyennek megismertük. Reakcióiban éppoly kiszámíthatatlan, ahogyan nagyságában, „alapmassza”-mivoltában mérhetetlen. Ezért az ember létkérdése, hogy meg- és fölismerje a természetben fogant egzisztenciájának legfőbb érdekeit, mindenkor általuk sugallva járjon el, s értse meg: ha a természet(e) ellen cselekszik, elsőként magának árt. A természet nem szabad zsákmánya, hanem az anyaméhe, majd pedig az anyja.

A tenger is Isten szinonimája, mivel teremtmény, de mert teremtménynek létfönn-tartó, nélkülözhetetlen üzenete van: az újkor fölbomlásának előestéjére érkezett világ lássa be, hogy mindenfajta erőszakos indíték, törekvés vagy tett haszontalan és káros, különben javíthatatlanságába belepusztul... Fa Nándort, a magányos utazót a hallgató napok és éjjelek, az örökös vízmozgás és a mindig más s új jelentést hordozó vízhang önmaga legmélyére kényszerítette. Ebben a közegben szótlanná lett, és újra tanult beszélni. Sok szót örökre elfelejtett, másokat, melyeket eddig alig ismert, használni kezdett, de igen takarékosan. Mert aki életben akar maradni, annak változnia kell, s egész létében ébernek kell lennie.

* * *

A világnak a kiárusítás és a mesterséges elszürkítés idején szentekre (W. Nigg) és – igenis – bölcs fiatalokra van szüksége, de sztárokat adnak neki sorozatban. Fényeffektusok hullámzó tánca alatt győzködnek minket arról, hogy fontosnak tartsuk, ami nem az, időtállóan, ami elillan, életerősnek, ami szánalmasan önmegtogató, valódinak, ami hamis, vakmerőnek, ami alattomos.

Miről ismerszik meg a tehetség? Arról, hogy szereti a csöndet. Mi a csönd? A lényeges dolgok fészke. Mi a leglényegesebb? Isten akarata. Ki az Isten? Azon kívül, amit tudsz róla: a benned élő hit szentsége. Mi a szentség? Annak – mindinkább értő – elfogadása, hogy Isten csakugyan szeretet. Olyan szeretet, amely – minthogy Igazság – a Szeretlek. Vagyis Forrás. A forrásom. Ő a Valódi Valóság. Aki szeret, azért szeret-het, mert ő szereti őt. Az megcsöndesedik. Belül él. Így éltet a szerető ember másokat *kívül-belül*. Abban a Lélek az avatott Térrendező, aki egybekolompálja a kintet a bent-tel. A lélek mozgatja, mozgósítja, viszi, csavarja előre, árasztja szét s szedi össze az Egészet, mindent s mindenkit. Ő tanít beszélni is. A reményről kijelenti és kijelenteti, hogy jövő. A túlkialtó, túlmozgó, mutatónyos jelenről – bár lüktet fölszórólva –, hogy hal-doklás. A mély hallgatásról, hogy kórusének. A lemondásról, hogy az tesz gazdaggá.

A várakozásról, hogy megelőlegezett cselekvés. Istenben az ember boldog semmi lehet, sőt, az akar lenni. Isten nélkül a valaki boldogtalan semmi, jóllehet az egyetlen igazi akar lenni, tűzzel-vassal.

* * *

Egyik kedves mondatom J. Joubert-től: „Fordulj a fiatalokhoz: ők mindent tudnak.” A gyerekekhez. Ők is mindent tudnak, de *még* másképpen, mint a fiatalok. Hát még mennyire másképpen, mint a fölnőttek. A kisgyerekek – ha még az – ikonszerű. Sokáig nézd őt szótlánul.

* * *

Ezzel toppant be hozzám a barátom: Nézd, tudod, hogy én baloldali nézetű ember vagyok, bár nagyon nem szeretem ezt a papundekli ellenállású bemutatkozást, nekem már rég nem azt jelenti, amit értenek rajta, sértésszámba megy embereket ilyen esetlen, rafinált leegyszerűsítéssel jobbra-balra állíthatni, jó, innen vissza is fordulok, szóval a feleségem is, én is balosok vagyunk, a nyáron elmentünk Assziszibe. Egy idő óta azt keressük, hogy mitől, ne vágj olyan fancsali képet, ezt komolyan mondom, mitől szeretjük mi egymást, hát már elég régen, ennyire... Ő is, én is valahogy magunkon túl sejtjük az okát. Már hogy olyan egyetlen vagyunk egymásnak, tudod... Na, megyünk egy ide-oda kanyargó utcácskában, mindkét oldalon erkélyes, virágos házak, tisztaság, csönd, békesség. Egyszerre kinyílik egy súlyos fakapu, egy sovány, idős szerzetesnő lép ki, fehér kapucnis ruha rajta, elől az a hosszú, barna kötényszerűség, alacsony, fölnyúl a vas-karikához, kettőt koppant, belül zárnak, és lehajtott fejjel elindul felénk.

Keskeny, köves a járda, kissé a fal mellé húzódunk. Összeakad A.-val, a feleségemmel a kezünk, érzek benne valami finom, nem is tudom, miféle feszültséget, de jó volt, mintha arra kérne, figyeljek. Közeledik a szerzetesnő. Olyan filctalpú papucsban, puhán lépeget. Lassan emeli föl a fejét, s közvetlenül előttünk, alig fél méternyire ránknéz, nem is tudom, kettőnkre egyszerre, s elmosolyodik. Nemcsak megköszönte a mozdulatunkat. Nem. Meg kellett állnunk. Ilyen mosolyt egy öreg arcon, te, előntötte az arcát, oly szép lett tőle, komolyan, a bőre, a homloka, az álla, valahogy fénylett, legszívesebben fölkaptam volna, a feleségem megszorította az ujjamat, hogy ne, tudod, ismer, és te, ő meg hagyta volna, éreztem, hagyta volna, hogy ölbe kapjam. Elsuhant mellettünk. Nem néztünk utána... Figyelj, nem túlzok, másképp lépkedtünk tovább, na, ez biztos... Láttad?, kérdeztem az asszonytól. Ilyen ökörséget! Hát hogyan látta volna. A. rám nézett, s nevetett. A hangomra figyeltem föl. Nem szoktam én, hogy mondjam, ilyen mélyről, ő meg nem szokott ilyen csöndesen, érted? Inkább föltör belőle hirtelen a kacagás... Azt mondja: hogy lehet így?... Mit így?, kérdeztem... Hát egyáltalán, mondja A. Sétáltunk tovább, mintha valami rendkívüli vagy szokatlan, hogy a csudába mondanám, szóval az, igen, az történt velünk. Jár a szemem. A. arcán: Te is?, mondom. Én is válaszolja... Befordultunk az első templomba. Jó, tudom, hogy ez furcsán hangzik annak, aki nem éli át, de éppen akkor egy kis harang kezdett kalimpálni valahol bent a téglalakú épületben. Mentünk befelé... Tudod, nem szeretek

érzelegni. De ezzel a mivel is, ezzel a szinte semmivel valaki megkínált, beburkolt minket.

Ára ugyan nincs, de tétje az van.

(Megcsapkodta a hátamat, beszállt a kocsiba. Nem köszönt, nem pillantott rám, én meg elég behatóan vizsgálgattam a csillogó, ferde szemű fényzőrót.)

* * *

Joubert-nek fönt idézett mondata nem azt jelenti, hogy a fiatalok mindentudók. S azt sem, hogy bárki más az volna, lehetne. Azt hiszem, azt jelenti, hogy az állapotunknál, nemes semlegességünknel fogva közelebb vannak az igazsághoz, érzik még azt a végtelen tágasságot, amelyben lebeg s folyamatosan jelenik meg a valóság, az, ami van, de mindig afelé fordulva, ami lehetne, vagy amivé lennie kellene. Ezt látják egyben, együtt a formáival... Azt ők is ritkábban veszik észre, hogy az igazság még ebben a sugárzó tágasságban is ártatlan, néma, mozdulatlan és szenvedésre kész. Így kér. Mint egy koldus. Így ad oda mindent. Mert csak neki van mindene. Így áll, amíg el nem tűnik, mint figyelő dámvad az erdő széléről.

* * *

Az igazi ellenzéki mindvégig ellenzéki. Akkor is, amikor hatalomra jut. Sőt, ilyenkor a legellenzékiebb, mert önmaga bírálja s bírálója. Legalább annyira, amennyire az az író, aki szembesül a lesújtó ténnyel: amit tegnapelőtt még kiválónak ítélt művében, mára kinyílt, s rossznak, elsietettnek, pontatlannak s egyenest képzavarnak mutatta magát.

Babits Mihály, a vallásos művész ezt írja füveskönyvében: a „pipaszónál anekdotázó”, a „bor mellett nótázó” nyárspolgárvilág „cinikus mosolygását” hamar leleplezték a szellem korabeli meghívottjai. Azoknak politikai, nekik viszont világszemléleti kérdéseik voltak – micsoda különbség (ma is). „Éreztük, tudtuk... ezen múlik minden.” A politikai ügyeskedés kicsinyes játékaival szemben emezek kérdésessé tették „magát a magyarságot, a politikát s emberségünket és művészetünket”; önként eresztettek fejszét a fá gyökerére. Akár népszerű ez a mozdulat, akár népszerűtlen.

A tüntetés legelszántabb formáját választották, mint Ady: „gyönyörüket írni” akartak, így tiltakozva a „magyar glóbusz” úrhatnamsága, ragályos hatalmi, gőgje, minden sorslátó töprengésbe belerikkantó, duhaj kedve ellen. „Ebben voltunk valahogy mind baloldaliak, azaz ellenzék; noha egymás közt a legkülönbözőbb” hitűek, „s egyenként is és évek sorjában” eltérő életutakat jártak meg.

Helyettesítsük be a költő szavait napjaink pirosjátékos, hasbeszélő, szánt szándékkal túlbonyolított s lármás szövevényébe.

Nem a keservesen vajúdo jövőnkről beszél?

* * *

„Kenyeret adtál, telve minden gyönyörűséggel...” Szent Ferenc reggeli imádságának kulcsmondata ez. Miért oly fölülmulthatatlan e mondat bizonyító ereje, holtott nem bizonyít semmit? Éppen azért, mert voltaképpen minden jót a legmaga-

sabb fokon állít anélkül, hogy bármit is akarna bizonyítani. Mintha tudná – más – vagy ellenvéleményeinken túl is –, egyetértünk vele. A pusztá kijelentés, mely sóhajtó imádasával győz meg minket, az emberi élethez nélkülözhetetlent ígéri. Mi ez a kenyér, melynek búzamagsúlya világmindenségnyi és gyönyörűség? A szétrobbantó ellentmondásosság édes egysége: misztérium. Krisztus Teste. Vagyis a húsa, az embermelege, az istensége, a szeretete, az áldozata, a kínszenvedése, ujjongó öröme, a tanítása, az emberi lélek mélyén folyamatosan munkáló változás maga, az ígéje, a világossága, vagyis az ítélete, végtelen gyöngeségének mindent lebíró hatalma, a törvénye és a szabadsága, az emberlét fordulópontja, a nemzetek ereje, az ember testi-lelki-szellemi tápláléka, a jövő elgondolásának bátor tisztasága, egyetemes megújulásunk reménye. „Az emberi munka gyümölcse.” Örök testvériségünk foglalatja. A ma naplementéje, a holnap napkeltéje.

Nem azért, mert bár kicsi, korong alakú. Nem, mert valaki kiötlötte, elkezdte, s azóta nem akadt egy valóban nagyra nőtt fölvilágosodott, hogy halomra cáfolja. A kenyeret nem lehet betiltani, megreformálni, rászedni. A kenyeret enni kell. Szeretni. Szeletelni. Odakínálni. A Kenyérben kijátszhatatlan bölcsesség, Naptűz s földmorzsolhatatlan életerő lappang. Emberek, közösségek, országok megmentését és megmaradását szolgálja isteni egyértelműséggel. Való igaz: ha nem esszük a kenyeret, nincs élet mibennünk. Aki eszi az Ő testét, issza az Ő véré, az is meghal ugyan, de elpusztíthatatlan. Az megismeri a teremtő akarata elrejlő Abszolút Zsenialitását... Értsétek meg, testvérek: boldogok vagyunk, ha éhezhetnek s szomjaztatnak minket: igenis, miénk lesz a Föld. Európa. A haza.

* * *

A Kenyér a hit teste. Hit nélkül nem lehet élni. Tettek nélkül a hit halott dolog. Ez annyi, mint meghatottan bámulni a Kenyeret, de bambán éhen veszni mellette. Aki hitében föltápáskodik, megrázza magát, föleszmél, az élni fog, azaz tenni akar. Egy akár delíriumos nemzet gondolkodni kezd, s körülnéz: mi folyik itt? Végre annak hisz, aki igazat beszél, s tőle (tőlük) meg fogja tudni, mikor s hogyan jön el a cselekvés ideje. Akkor „áll lábra Magyarország”, és – nagyon úgy néz ki – éppen a kontinenseken áthúzó szellemi, lelki, politikai, következőképpen gazdasági, környezet-filozófiai (s egyidejű) ébredés újjilatú szeleinek fúvásában. De a megtérés elengedhetetlen. Mert az a gyógyulás maga. Meg kell térnünk mindünknek, vagyis szögesen meg kel fordulnunk, és nemcsak hitbéli, vallásos értelemben. (Ez a „nemcsak” engedmény; semmi-féle megújulás – még technikai sem – megy végbe hittelenül: nem hinni annyi, mint kisszerűen, tengődve, önként lefokozódva létezni – csak-csak, éppen hogy, testben-semmiben kigömbölyödve, elutasítva a megismerés szenvedélyét, a titokzatosan jelenlevőt a nyilvánvalóban.)

Meg kell térnünk gondolkodásban, érzületben, magatartásban, emberiességben. Rehabilitálnunk kell önmagunkat – önmagunknak. Azaz be kell vallanunk... Igent kell mondanunk magunkra, kinek kinek magára, legjobb szándékaiban, és mindenki másra is. Ha van, akire, amire mégis nemet fogunk kiáltani határozottan, félreérthetetlenül és véglegesen, akkor ez a „nem” annak „igen”-je lehet.

Vagy így beszélünk: (élünk): Igen-igen, nem-nem, vagy vigyorogva fogjuk eljárni a pusztulás sátántangóját – utoljára.

* * *

Magyar vagyok. Legszebb ország a Föld, a valahai Paradicsom, mely hazákat parcelláz az emberiségnek. Én sokaságából magyar vagyok, s az is maradok. Nem, mert el vagyok magunktól ragadtatva, korántsem, hanem mert azzá kellett lennem. Kritikus éberséggel szeretem magamat annyira, hogy magyarságomat is szeressem magamban. Amint az életem, magyarságom is föladat, mindennapi. Hogyan oldjam meg? Módszerre nézve közösen is, magányosan is. Folyton gyarapítva szerény tudásomat nemzetem s (igenis) népem történetéről, természetéről, különös, termékeny, örömrre s csüggedésre egyaránt érzékeny szelleméről. Ezt a szellemet tanulom, tanítom, élem, nagyjainkban újra s újra megcsodálom. Ez az ősi, de nem elöregedett szellem közvetíti, s járja át azt a nyelvet, amelyben hiszek, értek, gondolkodom, írok s beszélek. S hogy nagy, sőt talán megrendítően nagy, onnan tudom: egyszerre őriz meg a sajátomban, s juttatja el hozzám a világ népeinek más kiejtésű nyelvét, művét, sorsának csillagállását s más karakterű szellemét. A hit, a kielégíthetetlen tudásvágy, az áldozatkész emberi szolidaritás, a szellem ereje és szépsége egyesít. Ahol e princípiumok nem számítanak, ott életveszélyt szimatol a józan értelem, mert csak hintik a port, s fecsegnek mindenféle egységről. Kommunióra vágyunk, mert erre van szükségünk.

Nem az a lényeg, hogy jobbra vagy balra tagol be téged bárki vagy bármiféle érdek, fogalom- és eszmezavar. Az a lényeg, hogy láss és halj, s az igazság teljesülését figyelj s mozdítsd elő mindenkor s mindenben. Állj ellene az erőszaknak, ami – ösztöneid ürügyén – meg akar téged béklyózni. Szabadnak lenni annyit tesz: mind az egyénnek, mint a nemzetnek – a végső Föltámadásig – készen kell lennie a közbeeső Babilonokra ugyanúgy, mint a közbeeső föltámadásokra. Így is mondhatom: mindennap. Eltökéltem, bele nem fáradva. ❖